

**Türkmenistanyň Adalat ministrliği tarapyndan 2017-nji ýylyň 6-njy
ýanwarynda 1037 san bilen döwlet belligine alnan**

**Türkmenistanyň Zähmet we ilaty
durmuş taýdan goramak ministriniň
2016-njy ýylyň “21” dekabryndaky
çykaran “125-Ö” belgili buýrugy
bilen tassyklandy**

**Işgärleri ýörite egin-eşikler, ýörite aýakgaplar we beýleki
hususy gorag serişdeleri bilen üpjün etmegiň
TERTIBI**

I. Umumy düzgünler

1. İşgärleri ýörite egin-eşikler, ýörite aýakgaplar we beýleki hususy gorag serişdeleri bilen üpjün etmegiň Tertibi (mundan beýläk - Tertip) Türkmenistanyň Zähmet kodeksiniň 188-nji maddasyna we Türkmenistanyň Prezidentiniň 2012-nji ýylyň 6-njy ýanwarynda çykaran 11992-nji karary bilen tassyklan Türkmenistanyň Zähmet we ilaty durmuş taýdan goramak ministrliği hakynda Düzgünnamanyň 5-nji bölümüne laýyklykda işlenilip taýýarlanylady we işgärleri ýörite egin-eşikler, ýörite aýakgaplar we beýleki hususy gorag serişdeleri (mundan beýläk – HGS) bilen üpjün etmekligiň, bermegiň, ulanmagyň, saklamagyň HGS-e seretmegiň, edinilmeginiň, saklanylmagynyň, ýuwulmagynyň, arassalanylmagynyň, abatlanylmagynyň, dezinfeksiýasynyň we zyýansyzlandyrylmagynyň hökmany talaplaryny kesgitleýär.

Şu Tertibiň talaplary guramaçylyk-hukuk we eýeçiliginiň görnüşine garamazdan fiziki we ýüridik şahslara - iş berijiler (mundan beýläk- iş beriji) üçin hökmanydyr.

2. Şu Tertibiň maksatlary üçin şu düşüňjeler ulanylýar:

zähmeti goramak - hukuk, durmuş-ykdysady, guramaçylyk-tehniki, sanitariýa-arassaçylyk, bejeriş-öňüni alyş, dikeldiş we howpsuz zähmet şertleri üpjün etmäge gönükdirilen beýleki çäreleri, serişdeleri we usullary öz içine alyp, zähmet çekmegiň barşynda işgärleriň ömrüniň we saglygynyň howpsuzlygyny üpjün edýän ulgamdyr;

zähmet şertleri - işiň barşynda işgäriň saglygyna we işe ukyplylygyna täsir edýän önümçilik gurşawynyň we zähmet ýagdaýlarynyň jemidir;

zyýanly önümçilik ýagdaýy - işgäre edýän täsiri belli bir şertlerde onuň kesellemegine, iş ukybynyň peselmegine getirip biljek we (ýa-da) nesliniň saglygyna ýaramaz täsir edip biljek önümçilik ýagdaýydyr;

howply önümçilik ýagdaýy - işgäre edýän täsiri belli bir şertlerde onuň şikes almagyna ýa-da saglygynyň birden ýaramazlaşmagyna getirýän önümçilik ýagdaýydyr;

zähmetiň howpsuz şertleri - işleýänlere zyýanly we howply önümçilik ýagdaýlarynyň täsir etmeýän ýa-da olaryň täsiriniň derejesiniň gigiýena ölçeglerden ýokary geçmeýän zähmet şertleri;

zähmet howpsuzlygy - işleýänlere zyýanly we howply önümçilik ýagdaýlarynyň täsir etmegi aradan aýrylan zähmet şertleri;

işgärleriň hususy we köpçülikleýin gorag serişdeleri - işgärlere zyýanly we (ýa-da) howply önümçilik ýagdaýlarynyň täsiriniň önüni almak ýa-da azaltmak, şeýle hem hapalanmaktan goramak üçin ulanylýan tehniki we beýleki serişdelerdir.

3. Türkmenistanyň ministrlikleri we pudaklaýyn dolandyryş edaralary garamagyndaky iş berijileriň işleriniň aýratynlyklaryny göz önünde tutmak bilen, Türkmenistanyň kanunçylygynda zähmeti goramak babatda ygtyýarlandyrylan döwlet dolandyryş edarasy – “Türkmenstandartlary” baş döwlet gullugy (mundan beýläk - ygtyýarly edara) hem-de kärdeşler arkalaşyklarynyň guramalary bilen ylalaşyp, işgärleri HGS-ň bilen üpjün etmegiň pudaklaýyn kadalaryny girizip bilerler.

Türkmenistanyň ministrlikleri, pudaklaýyn dolandyryş edaralary tarapyndan işe kabul edilen işgärleri HGS-i bilen üpjün etmek babatynda pudaklaýyn kadalary deňişiligi boýunça eýeçiligiň döwlete dahylsyz görnüşindäki kärhanalaryň iş berijileri ulanyp bilerler.

4. İş beriji zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işlerde, şeýle hem hapalanmak bilen baglanyşykly ýa-da aýratyn temperatura şertlerinde ýerine ýetirilýän işlerde işleýän işgärlere laýyklyk sertifikatlaşdyrmadan geçenden soň HGS-i bilen mugt üpjün etmäge borçludyr. HGS iş berijiniň hasabyna satyn alynýar.

Işgärlere ýörite egin-eşiğiň we ýörite aýakgabyň ýerine olary edinmek üçin, şeýle hem olary öndürmäge niýetlenen materiallary edinmek üçin pul serişdeleriniň berilmegine ýol berilmeýär.

Aýratyn halatlarda, haçan-da ýörite egin-eşik we ýörite aýakgap öz wagtynda berilmedik bolsa we şonuň netijesinde olar işgärler tarapyndan edinilen bolsa, iş beriji olaryň şol egin-eşiği we aýakgaby edinmegi üçin harçlan çykdajylarynyň öwezini dolmaga borçludyr.

5. HGS-i bermek iş orunlarynyň hünär synagynyň netijeleri boýunça kesgitlenýän zyýanly we (ýa-da) howply (aýratyn zyýanly we (ýa-da) aýratyn howply) zähmet şertleri bolan işlerde, şeýle hem hapalanmak bilen baglanyşykly ýa-da aýratyn temperatura şertlerinde ýerine ýetirilýän işlerde işleýän işgärlere Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda güwälendirilen HGS-i, ýuwup

aýyryýan we zyýansyzlandyryýan ýa-da ýokançsyzlandyryýan serişdeler berilýär.

Işgärleriň HGS-ň edinilmegi, saklanylyşy, ýuwulyşy, arassalanylyşy, abatlanylyşy, dezinfeksiýasy we zyýansyzlandyrylyşy iş berijiniň serişdeleriniň hasabyna amala aşyrylýar. Iş beriji işgärlere bellenen kadalar boýunça berlen ýörite egin-eşiğiň, ýörite aýakgabyň we beýleki HGS-ň saklanylmagyny, ýuwulmagyny, guradylmagyny, zyýansyzlandyrylmagyny, gazsyzlandyrylmagyny, işjeňsizlendirilmegini we abatlanylmagyny üpjün etmäge borçludur.

6. Kärdeşler arkalaşygy we işgärleriň beýleki wekilçilikli guramalarynyň pikirini hasaba almak bilen we iş berijiniň maliýe-ykdysady mümkinçiligine görä Türkmenistanyň kanunçylygynda kesgitlenen şertlerde HGS-i bilen mugt üpjün etmek baradaky kadalary zähmet şertnamasyna, köpçülikleýin şertnamalara (ylalaşyklara) girizilip bilner.

7. Iş berijiniň kärdeşler arkalaşygy we işgärleriň beýleki wekilçilikli guramalarynyň pikirini hasaba almak bilen, önümçilikdäki howply we zyýanly ýagdaýlaryndan goranmak üçin işgärlere berilmeli HGS-i bir görnüşini başga bir görnüş bilen döwlet standartlaryna, halkara standartlaryna, döwletara (sebit) standartlaryna, tehniki şertlere, pudaklaýyn standartlara, kärhanalaryň standartlaryna, düzgünlere, düzgünnamalara, gollanmalara, usulyýet görkezmelerine, kadalara we maslahatlara (mundan beýläk - bellenen kadalara) laýyk gelýänleri bilen çalşyryp peýdalanmaga bermäge hukugy bardyr.

8. HGS-i Türkmenistanyň sertifikatlaşdyrmak boýunça kadalaşdyryjy resminamalarda bellenen talaplara laýyk gelmeýänlerini we möhleti geçenlerini satyn almaklyga hem-de işgärlere bermeklige ýol berilmeýär.

Maşynlar, mehanizmler we beýleki önümçilik enjamlary, ulag serişdeleri, tehnologik prosesler, materiallar we himiki maddalar, işgärleriň hususy we köpçülikleýin gorag serişdeleri, şol sanda daşary ýurtda öndürilenler zähmeti goramagyň talaplaryna laýyk gelmelidir we laýyklyk sertifikaty bolmalydyr.

9. Iş beriji işgärleri iş orunlarynda zähmeti goramak we zähmet şertleri hakynda, saglyga zeper ýetirýän howpy we olara degişli bolan öwezini dolmalar we hususy hem-de köpçülikleýin gorag serişdeleri barada deslapky (işe giren halatynda) we döwürleýin (zähmet işiniň dowamynda) geçirilýän gözükdirmeleriň barşynda işgärleri şeýle gözükdirmeler hasaba alynýan žurnalynda (kitabynda) gol çekdirmek bilen tanyşdyrmaga we bellige almaga borçludur.

10. Işgär özüne berlen HGS-i maksadalaýyk ulanmaga borçludur.

11. Işgär iş prosesinde onuň ömrüne ýa-da saglygyna howp salýan ýagdaýlaryň dörändigi hakynda haýal etmän iş berijä habar bermelidir. Zähmeti goramagyň berjaý edilmegine gözegçilik barlagyny we gözegçiligi amala aşyryýan edaralar tarapyndan şeýle ýagdaýlar tassyklan halatynda, iş beriji şolary aradan aýyrmak boýunça çäreleri görýär. Eger, zerur çäreler görülmese, işgäriň ömrüne

ýa-da saglygyna howp salýan ýagdaýlar düzedilýänçä, işgär degişli işi ýerine ýetirmekden ýüz öwürmäge haklydyr. Türkmenistanyň Zähmet kodeksiniň 196-njy maddasyna laýyklykda işgäre şol döwürde onuň ortaça zähmet haky saklanýar.

II. HGS-ri bermegiň we ulanmagyň tertibi

12. İşgärlere berilýän HGS-i, olaryň jynsyna, göwresine, ölçeglerine, ýerine ýetirilýän işiň görnüşine we şertlerine hökmany laýyk gelmelidir. Şeýle hem HGS-i ulanmagyň möhletleri, olaryň işgärlere hakyky berlen gününden başlanyp hasaplanylýar.

13. İş beriji işgärlere bellenen möhletlerde HGS-ň berilmeginiň hasabyny we gözegçiligini guramaga borçludyr.

İşgärlere HGS-i berlende we olar yzyna gaýtarylanda hökmany berilýän HGS-ň hasaby ýöredilýän şahsy kartasyna (şu Tertibe goşundy) ýazyp bellemelidir.

14. İş beriji işgärlere HGS-i bermegiň elektron hasabyny ýöretmäge haklydyr. Elektron görnüşli hasabat kartasy bilen HGS-i bermegiň hasaby ýöredilýän bellenen görnüşli şahsy kartasynyň nusgasyna hökmany gabat gelmelidir. Elektron görnüşli hasabat kartasynda işgäriň şahsy golunuň ýerine, onuň HGS-i alandygy barada şahsy goly bolan buhgalter hasabatynyň resminamasynyň belgisi we senesi görkezilýär.

15. Topar ýolbaşçylaryna we ussalara, olaryň kömekçilerine, hünärmenlere, we kömekçi işçilere ýerine ýetirýän işlerini nazara alnyp degişli HGS-i berilýär.

16. Ýolbaşçy hünärmenleriň we beýleki gullukçylaryň gönüden-göni ýerine ýetirýän işleri hususy gorag serişdelerini peýdalanmak bilen bagly bolan ýagdaýynda, olara HGS-i işgärlere berilýän kadalara laýyklykda berilmelidir.

17. Esasy iş bilen utgaşdyрма boýunça işi ýerine ýetirýän, şol sanda toparlaýyn düzümde işleýän işgärlere, öz esasy hünärine degişli HGS-den başga-da, bellenen kadalarda utgaşdyrylýan hünäri üçin göz önünde tutulan HGS-ň beýleki görnüşi goşmaça berilmelidir.

18. Wagtlaýyn başga işe geçirilen, hünär okuwyny geçýän işgärlere we okuw şertnamasyna laýyklykda (gaýtadan okaýanlara) we başlangyç, orta we ýokary hünär bilimli okuwçylara önümçilik tejribesini geçýän wagty (önümçilik okuwy) talyplara, önümçilik okuwyň ussalaryna, şeýle hem önümçilik işine gatnaşýan beýleki barlag (gözegçilik) boýunça işiň bellenen çygrynda (hünär okuwy, gaýtadan okuwy, önümçilik tejribesi, önümçilik okuwy geçilende), barlag (gözegçilik) işlerini ýerine ýetirýän adamlara iş beriji tarapyndan iş ornuna degişli HGS-i umumy esaslarda berilýär.

19. İşgärlere zähmet şertleri boýunça iş orunlarynyň hünär synagynyň netijesi esasynda, şeýle hem ýerine ýetirilýän işiň aýratyn şertlerini we

ýagdaýlaryny nazara alyp, iş beriji tarapyndan goşmaça duýduryş bellikli ýeňsiz gursakça, ätiýaçlyk tanap, saklanmaklyk üçin gorag guşagy, dielektrikli galoşlar we ellikler, dielektrikli halyça, gorag äýnegi we germew, aerzollara we gazlara garşy dem alyş organlaryny goraýan HGS-i (süzgüçli), gorag başgaplary we olaryň içlikleri, peşehana, eginlikler, bileklikler, öz özüni halas ediji, goh-galmagaldan gorag üçin gulaga dykylýan serişdeler, şöhle süzgüçleri, ellikler ýa-da titremeden goraýjy barmakly ellikler we ş.m. HGS-i hem berlip bilner.

20. Umumy ulanylmagy göz önünde tutulan nobatçy HGS-i diňe işi ýerine ýetirýän wagtynda nobatça berilmelidir.

Görkezilen HGS-i zyýansyzlandyrylandan soňra, işiň aýratynlyklaryny hasaba almak bilen, aýratyn iş orunlarynda we bir çalşykdan beýleki çalşyga geçirmek arkaly berkidilip bilner. Şular ýaly ýagdaýda, HGS-i iş beriji tarapyndan şol işiň ýerine ýetirilişine ygtyýarly edilen gurluş düzüm birlikleriniň ýolbaşçylarynyň jogapkärçiligine berilýär.

21. Iş gurşawynyň aýratyn sowuk ýa-da yssy şertlerinde ulanmak üçin niýetlenen HGS-i, işgärlere ýylyň möwsüminiň gelşine görä berilmelidir we möwsüm gutarandan soňra, indiki möwsüme çenli iş berijä guramaçylykly saklamak üçin gaýtarylyp berilmelidir.

HGS-ň görkezilen görnüşlerini ulanmagyň wagty kärhananyň kärdeşler arkalaşygy we işgärleriň beýleki wekilçilikli guramalarynyň pikirini we iş orunlarynyň şertlerini hasaba almak bilen, iş beriji tarapyndan bellenilýär.

22. Işgäriň işden çykarylan ýa-da şol kärhanada başga işe geçirilen, işiň görnüşiniň üýtgän, täze tehnologiýalaryň ornaşdyrylan we beýleki ýagdaýlaryň, ýagny HGS-i ulanylmagy zerur bolmadyk halatlarynda HGS-i yzyna tabşyrylmaga degişlidir. Işgärler tarapyndan yzyna tabşyrylan, ulanmak möhleti dolmadyk (gaýtadan ulanylmak mümkinçiligi bolan), HGS-ň peýdalanmaga ýaramly bolanlaryna seredip, ýuwmak, arassalamak, dezinfeksiýa, degazasiýa, dezaktiwizasiýa, tozansyzlandyрма çäreleri geçirilenden soňra ulanmaga ýol berlip bilner. Bu ýagdaý HGS-i bermegiň hasaby ýöredilýän şahsy kartasynda bellenilmelidir.

23. Işgärlerden tejribe endikleri talap edýän HGS-i ulanmaga berlende dem alyş ýollaryny gorag enjamlar, gazdan goraýyş enjamlar, öz-özüni halas etmek üçin serişdeler, gorag guşagy, peşehanalar, gorag başgaplary we başgalar) olary ulanmagyň düzgünleri barada gözükdirme geçirmeklige, ýönekeý usulda olaryň işe ýaramlylygyny we guratlygyny, şeýle hem olary ulanmak boýunça türgenleşikleri guramagy iş beriji üpjün etmelidir.

24. Işgärlere bagly bolmadyk sebäpler bilen, HGS-i ýitirilen ýa-da zaýalanan ýagdaýynda, iş beriji öz hasabyna olara başga ulanmaga ýaramly bolan HGS-i bermäge borçludur.

25. Iş beriji işgärleriň HGS-i hökmany ulanmaklaryny üpjün etmeklige borçludur. Bellenen kadalara laýyklykda HGS-i bolmadyk, şeýle hem näsaz bolan, bejerilmedik we hapalanan HGS-i bolan işgärler işi ýerine ýetirmeklige goýberilmeyär.

26. Işgärlere iş berijiniň ýerleşýän ýeriniň çäklerinden iş günü gutarandan soň ýa-da iş berijiniň işi ýerine ýetirýän yerinden HGS-i ýany bilen alyp gitmeklik gadagan edilýär.

Aýratyn ýagdaýlarda, haçan-da şu görkezilen tertip boýunça şertleri berjaý edip bolmasa, HGS-i iş wagty tamamlanandan soň hem resmileşdirilen tertipde işgärlerde galdyrylyp bilner.

27. Işgärler HGS-ň hatardan çykmagy (näszlygy) barada hökmany iş berijini (ýa-da onuň wekillerini) habardar etmelidir.

28. Iş beriji bellenen tertipde HGS-ň guratlygynyň hökmany synagyny we barlagyny üpjün etmelidir, şeýle hem öz wagtynda HGS-ň goraglylyk häsiýetleri peselen böleklerini çalyşmalydyr. HGS-ň guratlygy barlanandan soňra, hökmany nobatdaky synag möhleti barada (nyşan, möhürçe) bellik edilmelidir.

III. HGS-i saklamagy guramak we gözegçilik etmek

29. Iş beriji öz serişdeleriniň hasabyna HGS-e zerur idegleri etmek we olary saklamak, öz wagtynda himiki arassalamak, ýuwmak, degazasiýa, dezaktiwasiýa, dezinfeksiýa, zýansyzlandyrmak, tozansyzlandyrmak, guratmak, şeýle hem HGS-i bejermek we çalyşmak işlerini gurnamaklyga borçludur. Şu maksatlar üçin iş beriji degişli HGS-ň çalşyrgyç goruny üpjün etmelidir.

30. Iş beriji tarapyndan işgärlere berlen HGS-i saklamak üçin gurluşyk kadalaryna we düzgünlerine laýyklykda ýörite enjamlaşdyrylan otag (ýa-da şka) berilýär.

31. Işgärleriň, şol sanda raýat-hukuk häsiýetli şertnamalar boýunça işleýänleriň HGS-i edinmek, saklamak, ýuwmak, arassalamak, abatlamak, dezinfeksiýasy we zýansyzlandyrmak işleri iş beriji tarapyndan baglaşylýan şertnamalar esasynda işe çekilýän beýleki guramalar tarapyndan hem ýerine ýetirilip bilner.

32. Iş berijide (onuň gurluş düzüm birliklerinde) zähmet şertleriniň talaplaryna laýyklykda HGS-i guradylýan jaý, guratmak, tozansyzlandyrmak, degazasiýa, dezaktiwasiýa we zýansyzlandyrmak üçin otag ýa-da desga gurulmalydyr.

IV. Jemleýji düzgünler

33. Şu Tertibiň kadalarynyň bozulmagy Türkmenistanyň kanunçylygynda bellenen tertipde jogapkärçilige eltýär.

34. Iş berijilerde zähmeti goramak boýunça döwlet gözegçilik barlagyny we gözegçiligini hem-de zähmet şertlerine döwlet seljermesini Türkmenistanyň Zähmet kodeksiniň 182-nji maddasyna laýyklykda ygtyýarly edilen edaralar tarapyndan geçirýär.

35. Türkmenistanyň Zähmet kodeksiniň 184-nji maddasyna laýyklykda ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli edaralary we ýerli öz-özüňi dolandyryş edaralary welaýatlarda, etraplarda we şäherlerde, şeýle hem geňeşliklerde zähmeti goramak babatda döwlet syýasatynyň durmuşa geçirilmegini üpjün edýärler.

Zähmeti goramak boýunça kadalaryň we düzgünleriň berjaý edilişine jemgyýetçilik gözegçiligini kärdeşler arkalaşygy we işgärleriň beýleki wekilçilikli guramalary amala aşyrýarlar.

Türkmenistanyň ministrlikleri we pudaklaýyn dolandyryş edaralary öz tabynlygyndaky iş beriji edara-kärhanalarda zähmeti goramak boýunça kadalary, düzgünleri we şu Tertibiň talaplarynyň berjaý edilişini gözegçilikde saklamaga borçludyr.

